

FŐISKOLAI ERKÖLCSNEMESÍTŐ EGYESÜLETEK.*

Az ifjúság demoralizálódott s ebben része van a társadalom minden rétegének.

(II. Vilmos császár 1901 márcz. 22.)

I.

A Magyar Pædagogiai Társaságnak az a magas, de nehéz hivatása, hogy felölelje mindenfokú iskolának közoktatásügyét és a nevelésnek megannyi kérdését. Nekem mégis úgy tetszik, hogy ezen a helyen aránylag ritkán esik szó a főiskolákról és hogy a nevelésnek van egy égető, de kényes kérdése, melyet eddigelé nem részesített kellő méltatásban. Mindkét körülményt csak sajnálhatjuk, mert még ha a legjobb véleménynyel is vagyunk főiskoláinknak oktatásügyéről, azt senkisésem fogja állítani, hogy már elérkezett arra a pontra, hogy tovább nem javulhatna s nem fejlődhetnék s hogy a kritika az alma mater küszöbén megszűnik. A helyesen értelmezett tanszabadság, vagyis a tanítás és a tanulás szabadsága, nem hogy feleslegessé tenné, de fokozottabb mértékben követeli meg az ellenőrzést. Egy igen fontos demokratikus elvvel állunk itt szemben, mely azonképen, hogy a tudományok közkinccs, azt vallja, hogy a nevelés és oktatás is társadalmi, sőt nemzeti *közügy*.

Ezen rövid kitérésszerű bevezetés után rátérek tárgyamra, mely egy kevésbé művelt, parlag területre vezet, a *főiskolai neveléshez*. Nem vitatkozom azokkal, a kik azt állítják, hogy ilyen nincs és nem is kell, mert a nevelés a családra és a középiskolára tartozik, s álláspontom megokolására csak annyit említek, hogy a középiskola ebbeli feladatának eleget nem tesz s a mai zsufoltság mellett gyárimunkára lévén kárhóztatva, nem is tehet eleget, hogy továbbá még ha ennek ellenkezőjét fel is tételezzük, a nevelésnek legfontosabb korszaka, az életre való nevelés, voltképen akkor kezdődik, a mikor az ifjú az életbe kilép.

* Felolvasta a szerző a Magy. Pæd. Társaság 1902 december 20. ülésén.

Szomorú, de való, hogy ép ebben a legkritikusabb időben van a legtöbb ifjú magára hagyva; nem csoda tehát, ha ekkor buknak el a legtöbben s a fővárosi élet nem ritkán olyan sebeket ejt rajtuk, melyeket életfogytiglan sem hevernek ki.

Vajjon hol van itt az őshiba? Erre a fontos kérdésre én hosszas gondolkodás és megfigyelés alapján azzal felelek, hogy a baj forrása azokban a mulasztásokban van, a melyeket már jóval az egyetemi évek előtt a szülők a házi nevelés körül és az iskola a középiskolai tanfolyam alatt követett el. Ennek a két tényezőnek hivatása és kötelessége, hogy az ifjúságnak erkölcsi érzését ápolja és megszilárdítsa, hogy majdan a tanszabadsággal karöltve járó életszabadsággal visszaélést ne üzzenek és a lépten-nyomon kínálkozó kísértéseknek ellentállni tudjanak. Nem azt akarom ezzel mondani, hogy a megóvásról és védelemről való gondoskodás az egyetemi korban már felesleges, hanem azt, hogy kissé elkésett, mert az anyagnak nagy része már középiskolai korában megromlik. Erkölestelen gymnasistákból erkölcsös egyetemi polgárokat faragni jóval nehezebb, mint a romlatlanságot továbbvezetni. A mulasztásokat bizony itt is vajmi nehéz helyreütni, de azért erről lemondani nem szabad. A ki elbukott, annál inkább szorul a támogatásra s a Szentírás is vallja, hogy egyetlen eltévelyedettnék megterítését sem szabad elhanyagolni.*

Nálunk — írja Geöcze S.** — már a gymnasista széltiben szivarozik, udvarol, mulat, henczeg, jár jourokra és kávéházba, a hol léha életfelfogást szív magába, miközben tanulmányait elhanyagolja. Így azután erkölcsi komolyság és edzett jellem nélkül eresztik neki az egyetemi élet korlátlan szabadságának, a hol legszebb éveit élvezetek hajszolásával fecsérli el. A nők iránt tartozó igaz tiszteletről, de még csak a tisztességes viselkedésről fogalma sincs, mert idősebbek részéről lépten-nyomon s nem rit-

* Gervinus szerint Wieland «Oberon»-jának alap gondolata: hogy az ember, a kit egyik gyengesége elbuktat, szükségképen még nem rossz ember, mert egy másik alkalommal ép oly erősnek bizonyulhat, mint a milyen gyenge volt előbb.

** Jóllehet a magyar ember s különösen a budapesti lakos előtt a mi deákjainknak élete és viselkedése eléggé ismeretes, érdemes ezt a képet annak a komoly és finom lelkületű írónőnek leírása alapján magunk elé idézni. Lásd: «Az akarat nevelése» 49. l. és f.

kán a családban annak ellenkezőjét tapasztalja... Baj az is, hogy a tanárok hallgatóikat látásból is alig ismerik, s így erkölcsi fejlődésükre sem lehetnek hatással. Az a fiatalság, a melyből a nemzet gerincze, a vezető osztály kerül ki, nálunk jóformán teljesen erkölcsi vezetés nélkül marad, a mi meg is látszik rajtuk s később megsínli a közélet is. Közéletünk sivársága és társadalmunk léhasága jórészt ennek tudható be.

Ezek a szomorú jelenségek s velük kapcsolatban az ifjúság erkölcsének megvédelmzése és érzéki ellenállásának fokozása, edzése, nem ma kerülnek először szóba.

Van egy időtől és tértől független egyetemes erkölcs, (*morale universelle*), mely felé az emberiség mint végcél felé mind jobban közeledik; s van egy mód, mely erkölcsi feladatok megoldását is megkönnyíti: az egyéni akarakterének fokozása a társulás és a tömörülés útján. Ezt a két fontos törvényt mind jobban és többen kezdik felismerni és méltányolni: a közerkölcsök nemesítésére és védelmére valóságos morális áramlat van fejlődőfélben Európában s főleg a nyugati államokban, a hol napjainkban a társadalom magasabb köreinek kezdeményezésére országos egyesületek is alakulnak a nemzeti fennállás e fontos kellékének biztosítására. Igaz, hogy ebben még csak egy kiválasztott kisebbség buzgólkodik, a talaj nem mindenütt egyenlően érett és a közönség fogékonysága sem egyforma, de azért a kezdet nehézségei és a balsiker daczára nagyon fontos, hogy ezek az eszményért hevülő kisebbségek ne mondjanak le fontos hivatásukról.

Szomorú, de való igaz, hogy a mi magyar közönségünknek is vajmi csekély az érzéke és fogékonysága az ilyenmű kérdések iránt. Hogyan kívánhatunk akkor az ifjúság részéről nagyobb buzgalmat s azt, hogy ők olyan eszmékért lelkesüljenek, a melyeket azok, a kik példát és mintát adni volnának hivatva, lábbal tipornak!

Ennek az országos erkölcsi nembánomságnak egyik áldozata egy nemes intézmény, melyet hazánk *ames d'élite*-jei, legelőkelőbb vezéregyéniségei kezdeményeztek s a mely még ennek daczára is néhány évi tengődés után részvétlenség miatt megszünt. Értem az 1886-ban Irányi Dániel kezdeményezésére alakult *Országos Erkölcsnemesítő Egyesületet*, mely jöllehet a legkiválóbb egyéni értékeket összpontosította: elnöke, alelnöke és jegyzője

a főrendiház illetőleg a képviselőház elnökéből, alelnökéből és jegyzőjéből került ki; igazgató-választmányában a haza legfényesebb neveivel találkozunk, céljait három minister: a belügyi, közoktatásügyi és igazságügyi támogatta — s mégis 1900 márczius 19-én 8061 K alapítványi tőkéjével együtt beolvadt az *Országos Nemzeti Szövetségbe*.^{*} Nézzük ennek a két egyesületnek az alapszabályok kifejezte céljait.

Az Orsz. Erkölcsmesítő Egyesületnek célja a 2. §. szerint: «az erkölcsiségnek és a vallásosságnak, nemkülönben a hazaszeretet- és a testvériségnek úgy a magán-, mint a közéletben előmozdítása és terjesztése.» A 3. §. értelmében különösen oda foghatni az egyesület, «hogy a) az említett erények az irodalomban, ideértve a hírlapokat, a színházakban és egyéb mulatóhelyeken tiszteletben tartassanak, b) az ifjúság számára önképző-egyesületek keletkezzenek, c) mértékletességi egyesületek alakuljanak, j) a társalgásban minden, a mi az erkölcsiséggel s a művelt és tisztességes hanggal és modorral ellenkezik, különösen pedig a káromkodás mellőztessék stb.» Az Orsz. Nemzeti Szövetségnek a 2. §. szerint egyik célja «a jó erkölcsök tiszteletben tartása és küzdelem az erkölcstelenség ellen.» A szövetség eszközei czímen a 3. §-ban mint 5. ez van felemlítve: Rendeltetésénél fogva, kiválót hivatásának ismeri az O. N. Sz. hogy a *erkölcsösséget* minden téren és minden rendelkezésére álló eszközzel előmozdítsa és mindazzal szembeszálljon, a mi ezt az elsődrendű nemzeti érdeket csorbitja vagy veszélyezteti. A 19. §. szerint az igazgató-választmánynak három szakosztálya van, melyek közül a társadalmi ügyek szakosztálya, t. k. a következőkkel foglalkozik: a társadalomban előforduló mozzanatokat szemmel tartja s ebből kifolyólag egyes figyelemreméltó ügyekben buzdítólag, irányítólag, vagy elítélőleg:

* Mindazonáltal annak az egyesületnek életereje és nemzetboldogító-célja nem tudta a mi embereink megdöbbentő közönyét felmelegíteni. Az eredménytelenség végtére teljesen kifárasztotta, elkedvetlenítette vezetőit, a kik arra szánták el magukat, hogy az egyesületet valamely megfelelő-szemléű egyesületbe beolvasszják. Az O. N. Sz. ez oknál fogva az O. Erkölcsmesítő Egyesületnek nemcsak anyagi, hanem erkölcsi téren is jogörökösévé vált. A mi egyesületi életünknek azonban szintén várnia kell azt a jobb kort, a midőn a közügyek iránt több rokonszenvet tanúsít a társadalom. (Az Orsz. Nemzeti Szövetség Értesítője: 1. sz.)

nyilatkozik; társadalmi egyesületekkel összeköttetést tart fenn s azokkal esetleg közös akciókat indít; a társadalmi tárgyakról nyilvános előadásokat vagy fölolvasásokat tartására nézve tervet készít; a népnevelés s a *közkerölcsök* ügyeinek kiváló figyelmet szentel, s azokkal behatóan foglalkozik.*

II.

Jó szándékokkal, írott malasztal azonban még az erkölcsi világban sem megyünk sokra. Évek előtt magam is megindítottam itthon és a külföldön egy hasonló mozgalmat és küzdelmet az érzékiség ellen: néhány hírlapi tudósítás, egy pár cikk és előadás a szaklapokban és körökben, kétes értékű határozatok a szakegyesületekben, no meg egy csomó levél, ez volt az egésznek hitvány eredménye.** Ha a minisztérium legalább egy rendeletet küldött volna a különböző fokú és fajú iskolák igazgatóinak, a melyben őket, a tanári karokat és általuk a szülőket a nevelésnek ezen ingadozó tengelyére figyelmessé tette volna, talán azt hittem volna, hogy fáradozásom nem volt hiabavaló. Hogy mindezek daczára ismét előhozakodom a dologgal, az egy véletlennek a műve, azután meg annak a ki nem írható meggyőződésnek, hogy itt hallgatni bűn, beszélni s ha kell kiáltani és ordítani pedig kötelesség, mert a *tettet* sokszor csak erőszakosan lehet kicsikarni a léha társadalomtól és a nagyothalló hatóságoktól.

A mult nyáron Zürich utcáiban sétálgatva, szemem megakadt egy könyvesbolt kirakatának következő füzetén: Das Geschlechtsleben des Menschen vom Standpunkte der natürlichen Entwicklungsgeschichte, Vortrag v. Dr. Prof. Alb. Heim (Zürich, Alb. Müller 1900. 33 lap). A címlap élén pedig ez volt olvasható: Druckschriften der akademischen Vereinigung «Ethos» Zürich. Én rövid úton érintkezésbe léptem ennek az ifjúsági egyesületnek

* V. ö. Dr. Gyulay Béla felszólalását az O. N. Sz. Értesítőjében (1903: 2. szám, 15. lap). Ugyanott a 14. és 28. lapon «Küzdelem az érzékiség ellen».

** Legujabban, úgy látszik, mégis a helyes útra és az illetékes fórum elé került ez az ügy. Az Orsz. Közegészségi Egyesületben két előadást, egy pedagógiai és egy orvosi, tartottak 3 kérdéstről (febr. 4. és márcz. 6.), melyet négy vitaestély követett.

titkárával és elnökével, a kiknek szivességéből a következőket közölhetem.

Zürichben már régebben fennállt egy *Ligue de la croix blanche des étudiants*, mely nem tévesztendő össze a német «Bund vom weissen Kreuz» cz. szövetséggel, mely egyetemes erkölesnemesítő egyesület, míg a Ligue csakis főiskolai hallgatókat vesz fel tagokul. Ez azonban túlságosan egyházi-ortodox álláspontra helyezkedvén, nem igen tudott fellendülni, s azért a hallgatók és a tanárok közreműködésével átalakult az «Ethos» cz. egyesületté. Ebben legtöbb érdeme van a zürichi műegyetem geologia profeszorának, a ki még 1900-ban az imént említett előadást tartotta mindkét főiskola hallgatósága előtt. 1901-ben Prof. Dr. Oskar Wyss tartott előadást e czímmel: Die Gefahren des ausserehelichen Geschlechtsverkehrs (20 lap. Müller kiadása u. o.), 1902-ben pedig Dr. Förster erről a tételről: Was heisst ethisch in Beziehung der Geschlechter?

Bővebb tájékozódás és bepillantás kedvéért kivonatossan közlöm az «Ethos», vagyis az erkölestelenség elleni küzdelemre alakult főiskolai egyesületnek *alapszabályait*.

1. §. Az «Ethos» főiskolai egyesületnek célja, hogy a főiskolai ifjúság körében előmozdítsa az erkölesiséget, a nemi kicsapongások elleni küzdelmet és nemesítse az idevágó becsületbeli fogalmakat.

2. §. Ezeknek a céloknak szolgálatában állnak az egyesületnek következő intézményei: *a)* a célnak megfelelő nyilvános előadások, *b)* ezeknek az előadásoknak kinyomatása és más a célnak megfelelő iratoknak terjesztése, *c)* a tagoknak használatára álló szakkönyvtár berendezése, *d)* a választmányoknak és *e)* a tagoknak értekezletei, *f)* a tagoknak egyéni közreműködése egymás között és kifelé.

3. §. Az egyesületnek *rendes tagjával* felvehető mindegyik főiskolai hallgató, a ki aláírásával és becsületszóra fogadja, hogy mindig csak az egyesület képviselte szellemben fog élni.* Egy mégis bekövetkezett ballépés esetében az illető tagnak kötelessége, hogy mulasztását vagy közölje egyik baráti tagtársával,

* A felvételi nyilatkozat ezt a fogalmat a házasságon kívüli nemi életre és az önfertőzésre terjeszti ki.

vagy pedig tagsági jegyét nyomban visszaküldje az egyesület elnökének. Ezt illeti meg azután az egyesületből való kizárás iránti határozatnak hozatala, az összes körülményeknek figyelembe vétele és a legszigorúbb titoktartás biztosítása mellett.

4. §. *Tiszteleti tagokul* olyan férfiak választhatók meg, a kiknek élete erkölcsi mintaképül szolgálhat, vagy a kik mint régi és hű tagok az egyesületben eredményes működést fejtettek ki. A tiszteleti tagoknak jogai és kötelességei ugyanazok mint a rendes tagokéi, de tagsági díjat nem fizetnek.

5. §. Az egyesületnek bevételei: a) a tagsági díjak és b) az egyesület tagjainak vagy barátainak alapítványai.

6. §. A bevételek csakis olyan kiadások fedezésére fordíthatók, a melyek az egyesületnek az alapszabályokban foglalt működését illetik.

A még hátralevő 7—9. §§. tisztán adminisztratív jellegűek.

A zürichi egyesület nem áll egymagában. Mellözve az egész országra kiterjedő erkölcsnemesítő szövetkezeteket,* felemlíthetem, hogy a zürichi egyesületnek volt tagjai más egyetemeken is igyekeznek az intézményt meghonosítani. Berlinben egy «Jugend-schutz» nevű főiskolai egyesület már 12 év óta áll fenn, legújabbban Hollandiában karolták fel az ügyet és Amsterdamban «Rein-Leben» című főiskolai egyesület van alakulófélben. A napokban pedig Bécsben és Krakkóban hasonló mozgalom indult meg az egyetemi polgárok és hozzátartozóik körében. Ezek a szétszórt csírák idővel nemzetközi szövetséggé is tömörülhetnek, főleg ha a *Corda Fratres* áldatlan politikai tevékenységét a jóval sürgősebb erkölcsi propagandával cseréli majd fel.

Ezen külföldi mozgalmakkal szemben nézzük már most,

* *Németországban*: Deutsche Gesellschaft für ethische Kultur (alap. Förster Vilmos 1892-ben), Orden für Regeneration, Bund deutscher Frauenvereine, Deutsche Gesellschaft zur Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten, Verein deutscher Fürstinnen für Hebung der Sittlichkeit. *Franciaországban*: Congrès de l'Humanité, Ligue Française de la moralité publique (külön lappal: Le relèvement social), Fédération abolitionniste contre la débauche réglementée, Société de protestation contre la licence des rues, Comité Français pour la répression de la traite des Palanches (a két utóbbinak Bérenger szenátor az elnöke), Société française de prophylaxie sanitaire et morale. *Olaszországban* a hirneves Mosso elnökletével nemrég megalakult Egyesület a testi nevelés és a közerkölcsiség előmozdítására.

hogy milyenek a viszonyok nálunk s vajjon mi továbbra is megmaradhatunk-e a *laisser-aller* elve mellett? S ennél a pontnál valóban felesleges volna t. hallgatóimnak türelmét igénybe venni: hisz mindannyian tudjuk, hogy az erkölcsi deák-korrupció kellő közepében élünk, hogy szép fővárosunknak légköre nem az abstinenciának, hanem a deákszerelemnek kedvez, melynek nyomaival lépten-nyomon találkozunk.

Hogy főiskoláink ifjúságának erkölcsi romlottsága már túlságos arányokat öltött és komoly veszedelmekkel fenyeget, annak ép oly csattanós mint szomorú bizonyítéka az a körülmény, hogy immár a főiskolák vezetői, a rektorok és dékánok is szükségét érzik annak, hogy ezt a kóros állapotot nyilvánosan szellőztessék. Csak utalni akarok a tavalyi megnyitó beszédekre, a mikor a műegyetem rektora hangsúlyozta, hogy az ifjúság nincsen hivatva arra, hogy a politikai és társadalmi pártalakulásoknak irányt szabjon, a jogi kar dékánja pedig, utalva az elmúlt év mozgalmas eseményeire, figyelmeztette az ifjúságot, hogy az egyetem tevékenységét és saját feladatát félreérti, hogy kötelessége erőt gyűjteni s csak kárára van, ha ezt az erejét a napi politika küzdelmeiben szétforgácsolja. S valóban nem örvendetes jelenség az sem, ha a lelépő rektor nyilvánosan kénytelen hirdetni, hogy az ifjúság némely rétegének a szocialismus, nihilismus és anarchismus iránt tanusított hajlamát kiirtani igyekezett. — A mi tárgyunkra nézve még nyomósabb az, a mit a kir. József-műegyetemnek f. é. megnyitó-ünnepélyén, dr. Ilosvay Lajos rektor a minister úr jelenlétében mondott.

«A mi ifjainknak aránylag sok, helyhez kötött munkát kell végezni. Ott görnyednek óra számra, sokszor zsufolásig telt termekben. A kávéházak, éttermek, büntanyák bűzhödt levegője nem alkalmas a vér fölfrissítésére, az arcz halványságának el-tüntetésére; az életkedv fokozására. Ezekről csak a szabadban végzett testgyakorlatok, játékok tehetnének, melyek a mellett, hogy a szervezetet rendben tartanák, még a jellemet, az erkölcsi érzületet is fejlesztenék, és a mi fő, ellensúlyoznák a testi élvezeteknek szertelen gyakorlását. Az elmúlt év végén kaptuk meg az első hivatalos és megbízható kimutatást műegyetemi ifjúságunk egyik töredékének egészségi állapotáról. Ez a kimutatás csak azokról tájékoztat, a kik az egyetemek kórházegyletének út-

ján részesültek gyógyításban. Azokról, a kik otthon, esetleg valamely kórházban gyógyították magokat, vagy betegségeket egészen eltűkolták, semmit sem tudunk, pedig nem lehetett csekély ezek száma sem. Nos hát: nem megdöbbenő, nem kétségbeejtő-e, hogy 1168 műegyetemi hallgató közül 467, azaz: 32·5%, a bőr- és nemi betegségek rovatában fordul elő. Meglehet, hogy e betegségek súlyosabb fajtáiról még nem lehet szó, de ez az elszomorító valóságon keveset változtat. Ez a hihetetlenül nagy százalék a legsötétebb gondolatokat kelti bennünk. Mintha látnók már a *paralysis progressiva* szerencsétlen jelöltjeit, a kik az élvek mámorában nem gondolnak arra, hogy az a pillanatnyi gyönyör nemzedékek átkát idézi föl és azokat a testi, lelki nyomorékokat, a kik a jövő nemzedékeknek nem országot fentartó, hanem a csodálatosságok muzeumába való alakjai!»

A mi főiskoláinknak most vázolt szomorú erkölcsi állapotaért vajmi gyenge vigasztalás az, hogy a külföldön is nem egy helyen hasonlóan állnak a dolgok. A német *Burschenschaftok* korhelykedései és a francia deákélet erkölcstelen kinövései eléggé ismeretesek.* Hogy a nemi betegségek a főiskolai ifjúság körében ijesztő arányban vannak elterjedve, arra Heim is közöl néhány adatot. Berlinben a főiskolai betegsegélyező pénztárak kimutatása szerint a hallgatóknak 20—25% szenved ilyen bajokban; Lipszében és Strassburgban semmivel sem jobb az állapotok. Ziegler kiszámította, hogy Németországban évenként 3000-re rúg a megbetegedő egyetemi polgárok száma. Dr. Lenoir szerint Párisban a férfiaknak 13—16 % a bujakóros.

Ezen súlyos viszonyokkal és kóros állapotokkal szemben elodázhatatlan az a kérdés, hogy mitevők legyünk?

Hogy valamelyes eredményt érjünk el, annak két alapfeltevétele van: először is bátran és biztosan kell hozzányulni és a folyton takargatott sebről a leplet könyörtelenül lerántani; majd pedig ennek láttára nem enyhe szépítgetéssel, hanem kiméletlen

* 1892 február havában a párisi *Ecole Centrale* és *Ecole Polytechnique* hallgatói pornografikus árnyékképekből előadásokat és ledér lányok kíséretében nyilvános felvonulásokat rendeztek, a mi nagy botrányt okozott és a két intézetnek ideiglenes bezárását vonta maga után. — Egyéb, a mindennapi életből merített adatok Alfr. Fournier-nek alább említett füzetében találhatók.

gyógyító intézkedésekkel a javulás és jobbulás útját kijelölni. Az eddig követett, kényelmes struczmadárpedagógia, mint láttuk, csődöt mondott, s nagyon igaza van Mill J. Stuartnak, a mikor mondja: Nyíltság nélkül a társadalomnak bajait ép oly kevéssé lehet megakadályozni vagy gyógykezelní, mint a testnek betegségeit. S méltán, mert ha az élet nem pusztá derű, a nevelés útja is 'rögös és árnyaktól környezett, s a szülőknek és tanítók-nak ebbeli nehéz hivatásuk közepette még a visszatetsző és undorító dolgoktól sem szabad visszatántorodniok.

Brüsszelben 1902 szeptember havában tartották meg a II. nemzetközi konferenciát a nemi betegségek prophylaxisának megvitatására. A legkiválóbb szaktekintélyek ezen gyűlésen elfogadták a következő bennünket közvetlenül érdeklő javaslatot: * «1. A legfontosabb, léglényegesebb prophylaktikum: a venereás betegségek komoly és veszedelmes voltának ismertetése. Az ifjúságot kell ez irányban felvilágosítani és tudtára adni, hogy a szüzesség és a nemi abstineneczia épen nem jár veszélyes következményekkel, sőt orvosi szempontból ajánlatos. 2. Az ifjúság tanárai és tanítói világosítsák fel az ifjúságot nemi kérdésekről, tekintve ezeket az egészségügy és az erkölcs szempontjából. Bizottság bizassék meg olyan könyv megírásának felügyeletével, mely az említett czélt szolgálja». Ez a 47 lapra terjedő füzet, melyről bővebben más alkalommal számolok be, előttem fekszik; czime: *Pour nos fils quand ils auront 18 ans*, szerzője: Fournier Alfréd a párisi Académie de Médecine tagja.

Hosszú és változatos sora kínálkozik itt a többé-kevésbé eredményes ellenszereknek, melyekről részletesen szólok abban a munkámban, melyet felszólításra a «Népnevelők Könyvtára» részére készítek erről a kérdésről. Itt most a főiskolai viszonyokra szorítokozom s nyíltan kijelentem, hogy az egész mozgalomnak sikere a tanárok kezébe van letéve, mert az ifjúság — a kórházaktól éltekintve — «egészen jól érzi magát» a mostani hagyományos életmód mellett és a többség még a legjobb szándékot is jogtalan beavatkozásnak minősíthetné. De ilyen kényes dologban a nemesebb kisebbségen kell kezdeni és az erőszaknak még látsza-

* Lásd Dr. Weyner E. jelentését «A magyar orvosok lapja» 1902-évf.-ban.

tát is kerülni kell. Én nem hihetem és nem is akarom hinni, hogy néhány tekintélyes, népszerű és az ifjúság sorsa iránt őszintén érdeklődő professzor* és egy kis csapat nemesen gondolkodó hallgató e dolgot illetőleg ne találkoznék közös felfogásban és arra készen, hogy egymást a társadalom, a haza érdekében kölcsönösen ne támogassák. A kezdet nehézségeivel, a gúnynyal ne törődjenek, hisz ez mindenha osztályrésze volt azoknak, a kik a kitaposott országútról letérve, magasabb ideálok szolgálatába szegődtek. Heim müegyetemi tanár is említi előadásának előszavában, hogy még saját tanártársai között is voltak olyanok, a kiknél előadása visszatetszést keltett, a kik tapintatlanságnak és menthetetlen vakmerőségnek bélyegezték azt, hogy erről a tárgyról nyilvánosan mert beszélni és szerencsés véletlennek mondták, hogy botrány nem támadt. Ezeknek önérzetesen így felel Heim: «Nagyon jól tudtam, hogy mire jogosít fel a köztem és hallgatóim között fennálló viszony. Vakmerő ember sohasem voltam, de gyáva sem vagyok és még elég bátorsággal és erővel rendelkezem a nem-mindennapi dolgok iránt is.» S valóban felolvasása után vagy 700 egyetemi polgár dörgő tapsviharba tört ki s a humánus tanár, hogy a kiszorult megannyi hallgatóság kívánságának eleget tehessen, kénytelen volt előadását megismételni.

Egy ezzel némileg rokon intézménnyel találkozunk hazánkban is. A kolozsvári egyetemen ugyanis Dr. Marsalkó Tamás, a bőr- és bujakórtan ny. r. tanára évek óta ingyenes előadásokat tart erről a kényes, de fontos kérdésről valamennyi fakultás hallgatói előtt. Ezen előadásoknak rövidített foglalata nemrég jelent meg a következő czimmel: *A nemi (venereás) betegségek és az azok elleni védekezés népszerű ismertetése*. Egyetemi előadásai nyomán a műveltebb laikus közönség számára. (Budapest 1902, 108 lap, ára 2 K.) — Marsalkó ezeket az előadásokat «azon

* Ilyenek Heim mellett Ziegler a strassburgi és Herzen a lausanne-i egyetem tanára. Amannak idevágó műve: *Der deutsche Student am Ende des 19. Jahrhunderts* (Stuttgart, Göschen, 1895), emezé: *Wissenschaft und Sittlichkeit. Ein Wort an die männliche Jugend* (Lausanna, Payot 1895; francziául is megjelent u. o.). Említésreméltónak tartom Zieglernek a német diáksághoz intézett következő kiméletlen és erős mondását: «Nem a munka és a tanulás oka a német ifjúság gyengeségének és idegességének, hanem a tivornyázás és a k..... dás.»

eléggé meg nem becsülhető, nemes szándékkal tartotta meg, hogy felvilágosítsa az ország jövő intelligenciájának tekintélyes részét arról, hogy a nemi betegségek csak olyan ellenségei az életnek és egészségnek, mint a többi bántalmak, a melyek ellen tehát csak úgy lehet és kell védekeznünk, mint emezek ellen.» Ezt írja e műről egyik kritikusa («Egészség» 1902, 243. lap) s hozzáteszi, hogy ez a legnagyobb és elvitathatatlanabb érdeme. Közügyként, közegészségügyként fogja fel tárgyát és igen helyesen, mert az ezen betegségek okozta pusztítások közös megismerésre és közös védekezésre szólítják az egész társadalmat. Csak dicséret illeti meg tehát az Orsz. Közegészségi Egyesületet azért az elhátározásáért, hogy a venereás betegségek elleni védekezést illetőleg lépéseket tesz az orvosi fakultás tanári karánál arra nézve, *hogy e betegségek felől az összes egyetemi hallgatók felvilágosíttassanak.* (Egészség» 1903, 112. lap).

Ezzel, tisztelt Társaság, elérkeztem előadásomnak végére. Mária Terezia idejében Bécsben voltak ú. n. *erkölcsbíróságok*, melyeknek az volt a feladata, hogy a jó erkölcsök megsértését kinyomozzák és megbüntessék. Ma más időket élünk: ma nagyon tág határok között mindenki úgy élhet, a mint neki tetszik; az egyéni szabadságtól azonban el nem választható az egyéni felelősség. Talán nem túlzok, ha azt mondom, hogy a középiskolát végzett ifjak, a mikor főiskolai tanulmányaikat megkezdik, ezzel a két, az életre oly fontos fogalommal nincsenek tisztában. Az illetékes tényezőknek kötelessége, hogy abban segítségükre legyenek. «A jóság és gonoszság szelleme folytonosan küzd egymással, azonban a jóság szelleme nem mindig elégséges erélylyel és leleményességgel védelmezi ifjúságunkat a gonoszság szellemének csábítása ellen» (Ilosvay L. rektori beszédéből).

A Pædagogiai Társaságnak köszönöm, hogy alkalmat adott arra, hogy ezt a tárgyat itt megpendítem; indítványokat nem teszek, mert a legjobb indítvány kell hogy minden tisztességes ifjú lelkében éljen, s csakis arra szorítkozom, hogy az ügyet legmelegebben ajánlom figyelmébe a főiskolai tanároknak, első sorban Társaságunk m. t. elnökének, továbbá a főiskolai ifjúsági egyesületeknek és a középiskolák volt iskolatársi szövetkezeteinek. Két év előtt «ezer magyar ifjú» egy *Nemzeti ideál* című könyvet bocsátott ki, mely a nagy Széchenyinek ezen szavaival

kezdődik: «Hazám reményei! Romlatlan ifjak!» Ezt jó lesz szivünkbe vésni, mert megfordítva is igaz a költő szava:

Csak sást nemzenek a sasok,
S nem szül gyáva nyulat Nubia párducza.

KEMÉNY FERENCZ.

PESTALOZZI, MINT SZABADSÁGHŐS.

Pestalozzit és életét, különösen életének forduló pontját, az 1792—1798. közötti éveket mi még kevésbé ismerjük. Mi őt úgy ismerjük, mint egy félenk, bátortalan, minden gyakorlati tapintat nélküli ábrándozót, mint olyat, a ki az élet legelemibb kérdései előtt istanácstalanul tétovázik, a ki még előhaladottabb korában sem volt képes szabadalmi azon nőies vonás varázsától, melyet lelkében, a férjét vesztett, tapasztalatlan, mondhatni gyermeteg anya Schulteisz Anna és a bizonyára nem nagy műveltségű, de erélyesebb nőcseléd Bábéli, meggyökereztettek. És éppen ez okért rejtélynek tűnik fel előttünk, hogy őt, korának legkiválóbb férfiai, egy Fichte, Zinzendorf gróf, II. József pénzügyministere, Legránd a helvét Directorium elnöke stb. nemcsak tiszteletükre, de legbensőbb barátságukra is méltatták.

E rejtélyt iparkodik a «Revue pedagogique» 1902. aug.—okt. havi számaiban, dr. Hunziker Ottónak, a zürichi Pestalozzianum tudós igazgatójának kutatásai alapján, I. Guillaume megfejtetni. E nagyobb terjedelmű cikk Pestalozzit, mint «francia polgárt» mutatja be (Pestalozzi citoyen français). Eltekintve attól, hogy Guillaume következtetései nem mindenben értek egyet, magát a címet sem vélem találónak; mert Pestalozzi Franciaországért és a francziákért csak addig lelkesedett, míg bennük a szabadság megtestesülését látta; azonkívül a cikknek aránylag kis része foglalkozik P. francia polgári voltával: éppen ezért jobbnak véltem e címet egy általánosabb jellegűvel felcserélni. Adataimat a jelzett cikkből veszem ugyan, de azokat czéломnak megfelelőleg t. i. hogy bebizonyítsam, miszerint Pestalozzi, csakugyan megérdemli a szabadsághős jelzöt, fogom csoportosítani.

Hogy Pestalozzi a haladás és egyenlőség eszméi iránt nem volt érzéketlen, erről tanuskodik azon körülmény, hogy állítólag már 1780 táján, «harcos Alfréd» név alatt tagja volt a «felvilágosodottak» társulatának. E társulat tagjai, nézeteik eszközéül, az uralkodókat kívánván felhasználni, végcélül egy egyenlőkből álló társadalom lé-